

KATTA GURUH TARBIYALANUVCHILARIDA KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI

Jumanova Fotima Uralovna, professor

Nizomiy Nomidagi

O'zbekiston Milliy Pedagogika universiteti,

Toshkent sh., O'zbekiston

Yuldosheva Aziza Shuhrat qizi

1-kurs magistrant

Nizomiy Nomidagi

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti,

Toshkent sh., O'zbekiston

Annotatsiya

Mazkur ilmiy maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarining katta guruh (5–6 yosh) tarbiyalanuvchilarida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning zamonaviy va innovatsion yondashuvlari atroflicha tahlil qilingan. Tadqiqot jarayonida kommunikativ kompetensiya tushunchasining pedagogik-psixologik mazmuni ochib berilib, uni shakllantirishda interfaol ta'lim metodlari, o'yin texnologiyalari hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishning samarali jihatlari yoritilgan. Shuningdek, tarbiyachining innovatsion faoliyati, muloqotga yo'naltirilgan ta'lim muhitini yaratishdagi o'rni va ahamiyati asoslab berilgan. Maqolada ta'lim jarayonini modernizatsiya qilish orqali bolalarda nutqiy faollik, ijtimoiy moslashuv, tengdoshlar bilan samarali muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish mumkinligi ilmiy dalillar asosida ko'rsatib berilgan. Tadqiqot natijalari maktabgacha ta'lim amaliyotida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishga qaratilgan metodik tavsiyalar ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit soʻzlar: kommunikativ kompetensiya, muloqot madaniyati, katta guruh tarbiyalanuvchilari, innovatsion yondashuv, interfaol taʼlim metodlari, oʻyin texnologiyalari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT), nutqiy rivojlanish, ijtimoiy moslashuv, maktabgacha taʼlim, tarbiyachining kasbiy kompetensiyasi.

Аннотация

В данной научной статье всесторонне рассматриваются современные и инновационные подходы к развитию коммуникативной компетентности у воспитанников старших групп (5–6 лет) дошкольных образовательных организаций. В ходе исследования раскрывается психолого-педагогическая сущность понятия «коммуникативная компетентность», а также анализируются эффективные возможности применения интерактивных методов обучения, игровых технологий и информационно-коммуникационных технологий в образовательном процессе. Особое внимание уделяется инновационной деятельности воспитателя, его роли в создании коммуникативно ориентированной образовательной среды и стимулировании речевой активности детей. В статье обоснована значимость модернизации образовательного процесса для развития у детей навыков эффективного общения, социальной адаптации и взаимодействия со сверстниками. Полученные результаты могут быть использованы в практике дошкольного образования при разработке методических рекомендаций, направленных на формирование коммуникативной компетентности воспитанников старших групп.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, культура общения, воспитанники старшей группы, инновационный подход, интерактивные методы обучения, игровые технологии, информационно-коммуникационные технологии (ИКТ), речевое развитие, социальная адаптация, дошкольное образование, профессиональная компетентность воспитателя.

Kirish

Hozirgi globallashuv va jamiyat taraqqiyoti sharoitida shaxsning ijtimoiylashuvi, muloqotga kirishish madaniyati hamda nutqiy rivojlanishi taʼlim tizimining ustuvor yoʻnalishlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, maktabgacha taʼlim bosqichi bolalarda shaxsiy,

ijtimoiy va kommunikativ kompetensiyalarni shakllantirishning eng muhim davri sifatida e'tirof etiladi. Chunki aynan ushbu bosqichda bolaning nutqi, muloqotga bo'lgan ehtiyoji va ijtimoiy muhitga moslashuv qobiliyatlari jadal rivojlanadi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarining katta guruh tarbiyalanuvchilari (5–6 yosh) psixologik va pedagogik jihatdan faol muloqotga tayyor bo'lib, ular o'z fikrini ifodalash, tengdoshlari bilan hamkorlik qilish va kattalar bilan muloqotga kirishish jarayonida muhim tajribaga ega bo'la boshlaydilar. Shu sababli, ushbu yosh davrida kommunikativ kompetensiyani maqsadli va tizimli rivojlantirish keyingi ta'lim bosqichlarida bolaning muvaffaqiyatli o'qishi va ijtimoiy moslashuvini ta'minlovchi muhim omil hisoblanadi.

Bugungi kunda an'anaviy ta'lim usullari bolalarning kommunikativ faolligini to'liq ta'minlab bera olmayotgani sababli, ta'lim jarayoniga innovatsion yondashuvlarni joriy etish zarurati yuzaga kelmoqda. Interfaol metodlar, o'yin texnologiyalari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish orqali bolalarning nutqiy faolligini oshirish, mustaqil fikrlash va muloqot madaniyatini shakllantirish imkoniyatlari kengaymoqda. Innovatsion yondashuvlar bolalarda qiziqish uyg'otish, ularni faol ishtirokchi sifatida ta'lim jarayoniga jalb etish bilan ajralib turadi.

Shuningdek, kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda tarbiyachining kasbiy mahorati, innovatsion fikrlashi va pedagogik yondashuvi muhim ahamiyat kasb etadi. Tarbiyachi bolalar uchun qulay kommunikativ muhit yaratib, ularni erkin fikr bildirishga, savol berishga va muloqot jarayonida faol bo'lishga undashi lozim. Aynan shunday sharoitda bolalarda ijtimoiy faollik, nutqiy madaniyat va o'zaro hurmatga asoslangan muloqot ko'nikmalari shakllanadi.

Mazkur ilmiy maqolaning maqsadi maktabgacha ta'lim tashkilotlarining katta guruh tarbiyalanuvchilarida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning innovatsion yondashuvlarini ilmiy-nazariy jihatdan asoslash hamda ularni ta'lim amaliyotida qo'llashning samarali yo'llarini ochib berishdan iborat.

Kommunikativ kompetensiya tushunchasining mazmuni

Kommunikativ kompetensiya shaxsning ijtimoiy muhitda samarali muloqotga kirishish, o'z fikrini og'zaki va noverbal vositalar orqali aniq va tushunarli ifodalash,

suhbatdoshni tinglash va muloqot jarayonida yuzaga keladigan turli vaziyatlarga moslasha olish qobiliyatini ifodalovchi murakkab integrativ tushuncha hisoblanadi. Pedagogik va psixologik tadqiqotlarda kommunikativ kompetensiya shaxs rivojlanishining muhim tarkibiy qismi sifatida e'tirof etilib, u bolaning nutqiy, ijtimoiy va emotsional rivojlanish darajasini belgilovchi asosiy ko'rsatkichlardan biri hisoblanadi.

Maktabgacha yosh davrida, ayniqsa katta guruh tarbiyalanuvchilarida kommunikativ kompetensiya shakllanishi intensiv kechadi. Bu davrda bolalarda so'z boyligi kengayadi, grammatik jihatdan to'g'ri gap tuzish, savol berish, fikr bildirish, muloqot jarayonida o'zini tutish kabi ko'nikmalar rivojlanadi. Shu bilan birga, bolalar tengdoshlari bilan o'zaro hamkorlik qilish, kelishuvga erishish, bahs-munozaralarda ishtirok etish va emotsiyalarni boshqarish kabi ijtimoiy-kommunikativ tajribani egallay boshlaydilar.

Kommunikativ kompetensiya tarkibiy jihatdan bir nechta komponentlarni o'z ichiga oladi. Birinchidan, **nutqiy komponent** bo'lib, u bolaning so'z boyligi, talaffuzi, grammatik tuzilmalardan to'g'ri foydalanishi va nutqning ravonligini qamrab oladi. Ikkinchidan, **ijtimoiy-kommunikativ komponent** bolalarning muloqot jarayonida ijtimoiy me'yorlarga amal qilishi, suhbatdoshga hurmat bilan munosabatda bo'lishi, hamkorlik qilish va jamoada o'z o'rnini topa olishini ifodalaydi. Uchinchidan, **emotsional-kommunikativ komponent** bolaning o'z hissiyotlarini ifodalashi, boshqalarning hissiy holatini anglay olishi va empatiya ko'rsatish qobiliyatini o'z ichiga oladi.

Shuningdek, kommunikativ kompetensiya bolaning muloqot strategiyalarini tanlay bilishi, turli kommunikativ vaziyatlarda mos nutqiy va noverbal vositalardan foydalanishi bilan ham tavsiflanadi. Bu esa bolaning mustaqil fikrlashi, o'zini erkin tutishi va ijtimoiy moslashuv darajasini oshirishga xizmat qiladi. Mazkur kompetensiyaning rivojlanganligi bolaning keyingi ta'lim bosqichlarida muvaffaqiyatli o'qishi, jamoada ishlashi va shaxslararo munosabatlarni samarali yo'lga qo'yishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu nuqtai nazardan, katta guruh tarbiyalanuvchilarida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish maqsadga yo'naltirilgan, tizimli va innovatsion pedagogik yondashuvlarni talab etadi. Ta'lim jarayonida yaratilgan qulay kommunikativ muhit,

interfaol metodlar va o'yin faoliyati orqali bolalarda mazkur kompetensiyaning shakllantirish mumkin bo'ladi.

Innovatsion yondashuvlarning pedagogik ahamiyati

Innovatsion yondashuvlar zamonaviy ta'lim tizimining ajralmas tarkibiy qismi bo'lib, ta'lim jarayonini yangilash, uning samaradorligini oshirish hamda tarbiyalanuvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi. Maktabgacha ta'lim bosqichida innovatsion yondashuvlarning qo'llanilishi bolalarning yosh va psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda ularning kommunikativ, kognitiv va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish uchun keng imkoniyatlar yaratadi.

Pedagogik nuqtai nazardan, innovatsion yondashuvlarning asosiy ahamiyati ta'lim jarayonida bolani passiv tinglovchi emas, balki faol ishtirokchi sifatida shakllantirishdan iboratdir. An'anaviy ta'limda bilimlar asosan tayyor shaklda berilgan bo'lsa, innovatsion metodlar orqali bolalar mustaqil fikrlash, savol berish, muloqotga kirishish va muammoni hal qilish jarayonlariga faol jalb etiladi. Bu esa katta guruh tarbiyalanuvchilarida kommunikativ faollikning oshishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Innovatsion yondashuvlar ta'lim jarayonida shaxsga yo'naltirilgan ta'lim tamoyilini amalga oshirishga imkon beradi. Har bir bolaning individual ehtiyojlari, qiziqishlari va rivojlanish darajasi hisobga olinib, ta'lim mazmuni va metodlari moslashtiriladi. Natijada bolalarda o'z fikrini erkin ifodalash, o'ziga ishonch, tashabbuskorlik va muloqot madaniyati shakllanadi. Ayniqsa, interfaol metodlar va o'yin texnologiyalari bolalarning nutqiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatib, ularni hamkorlikka undaydi.

Shuningdek, innovatsion yondashuvlar bolalarda ijtimoiy-kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirishda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Guruhli ishlash, rolli o'yinlar, muammoli vaziyatlar orqali bolalar tengdoshlari bilan muloqot qilish, kelishuvga erishish, o'z fikrini asoslash va boshqalar fikrini hurmat qilish ko'nikmalarini egallaydilar. Bu jarayon bolalarning ijtimoiy moslashuvini ta'minlab, jamoada samarali faoliyat yuritishiga zamin yaratadi.

Innovatsion yondashuvlarning yana bir muhim pedagogik ahamiyati tarbiyachining kasbiy faoliyatini takomillashtirish bilan bog'liqdir. Tarbiyachi innovatsion metodlarni

qo'llash jarayonida doimiy izlanishda bo'ladi, o'z pedagogik mahoratini oshiradi va zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan samarali foydalanishni o'rganadi. Bu esa ta'lim jarayonining sifati va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Interfaol metodlar orqali rivojlantirish

Katta guruh tarbiyalanuvchilarida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish jarayonida interfaol metodlardan foydalanish zamonaviy pedagogik yondashuvlarning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Interfaol metodlar ta'lim jarayonida bolalar va tarbiyachi o'rtasida, shuningdek, bolalarning o'zaro faol hamkorligini ta'minlab, ularni muloqotga faol jalb etishga xizmat qiladi. Mazkur metodlar innovatsion yondashuvlarning amaliy ifodasi sifatida bolalarda nutqiy faollik va ijtimoiy-kommunikativ ko'nikmalarni shakllantirish imkonini beradi.

Interfaol metodlarning asosiy pedagogik xususiyati shundan iboratki, ular bolani passiv tinglovchi emas, balki ta'lim jarayonining faol subyekti sifatida shakllantiradi. Katta guruh yoshidagi bolalar interfaol mashg'ulotlar jarayonida savol berish, o'z fikrini erkin ifodalash, suhbatdoshni tinglash va javob qaytarish kabi muloqot elementlarini amaliy faoliyat orqali egallaydilar. Bu esa kommunikativ kompetensiyaning nutqiy va ijtimoiy komponentlarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Maqola mavzusi doirasida interfaol metodlar qatoriga rolli o'yinlar, muammoli vaziyatlar, kichik guruhlarda ishlash, munozara elementlariga asoslangan mashg'ulotlar hamda "savol-javob" texnologiyalarini kiritish mumkin. Jumladan, rolli o'yinlar orqali bolalar turli ijtimoiy rollarni bajarib, real hayotiy vaziyatlarga mos muloqot tajribasini orttiradilar. Muammoli vaziyatlar esa bolalarda fikrlash faolligini oshirib, muloqot orqali muammoni birgalikda hal qilish ko'nikmalarini shakllantiradi.

Kichik guruhlarda tashkil etilgan interfaol mashg'ulotlar bolalarning tengdoshlari bilan hamkorlikda ishlash, kelishuvga erishish va o'z nuqtai nazarini asoslash qobiliyatlarini rivojlantiradi. Bu jarayonda har bir bolaning fikri e'tiborga olinishi kommunikativ muhitni yanada qulaylashtiradi hamda bolalarda o'ziga bo'lgan ishonchni mustahkamlaydi. Natijada muloqot jarayoni tabiiy va erkin shaklda kechadi.

Interfaol metodlardan foydalanish tarbiyachidan yuqori pedagogik mahorat va ijodkorlikni talab etadi. Tarbiyachi mashg‘ulot jarayonida yo‘naltiruvchi va tashkilotchilik rolini bajarib, bolalarni mustaqil fikrlashga, muloqotga kirishishga va o‘zaro hamkorlikka undashi lozim. Aynan shunday yondashuv kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda yuqori pedagogik samaradorlikni ta’minlaydi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish

Zamonaviy maktabgacha ta’lim tizimida axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) ta’lim jarayonining ajralmas tarkibiy qismiga aylanib bormoqda. Innovatsion yondashuvlar doirasida AKTdan foydalanish katta guruh tarbiyalanuvchilarida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish uchun yangi pedagogik imkoniyatlarni yaratadi. Multimedia vositalari, interaktiv taqdimotlar, audio va video materiallar orqali bolalarning nutqiy faolligi oshiriladi hamda muloqot jarayoni yanada qiziqarli va samarali tashkil etiladi.

AKTning pedagogik ahamiyati shundan iboratki, u ta’lim mazmunini ko‘rgazmali va tushunarli shaklda yetkazish imkonini beradi. Katta guruh yoshidagi bolalar vizual va eshitish orqali axborotni tez qabul qilganliklari sababli, multimediali materiallar ularning e’tiborini jalb etib, muloqotga bo‘lgan qiziqishini kuchaytiradi. Masalan, interaktiv hikoyalar, animatsion lavhalar va audio dialoglar bolalarda so‘z boyligini kengaytirish hamda to‘g‘ri talaffuzni shakllantirishga xizmat qiladi.

Maqola mavzusi doirasida AKTdan foydalanish bolalarni faol muloqotga jalb etish vositasi sifatida qoraladi. Interaktiv doska, planshet yoki kompyuter asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlarda bolalar savol-javoblar orqali o‘z fikrini ifodalashga, ko‘rilgan material yuzasidan mulohaza yuritishga va tengdoshlari bilan fikr almashishga undaladi. Bu jarayon kommunikativ kompetensiyaning nutqiy va ijtimoiy komponentlarini rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi.

Shuningdek, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari yordamida tashkil etilgan mashg‘ulotlar bolalarda mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuvni rivojlantiradi. Masalan, multimediali topshiriqlar, interaktiv o‘yinlar va vizual mashqlar bolalarning muloqot

jarayonida faol ishtirok etishini ta'minlaydi. Bu esa bolalarda o'z fikrini erkin ifodalash, savol berish va muloqot jarayonida tashabbus ko'rsatish ko'nikmalarini mustahkamlaydi.

AKTdan samarali foydalanish tarbiyachining pedagogik mahorati va raqamli kompetensiyasiga ham bevosita bog'liqdir. Tarbiyachi texnologik vositalardan maqsadga muvofiq foydalanib, bolalar uchun xavfsiz va qulay axborot muhitini yaratishi lozim. Texnologiyalar ta'lim jarayonini to'liq almashtirmasdan, balki uni boyituvchi va qo'llab-quvvatlovchi vosita sifatida xizmat qilishi zarur.

Tarbiyachining innovatsion faoliyati

Katta guruh tarbiyalanuvchilarida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish jarayonida tarbiyachining innovatsion faoliyati hal qiluvchi pedagogik omil hisoblanadi. Innovatsion yondashuvlarni amaliyotga joriy etish, zamonaviy ta'lim metodlari va texnologiyalaridan samarali foydalanish bevosita tarbiyachining kasbiy kompetensiyasi, ijodiy yondashuvi hamda pedagogik mahoratiga bog'liqdir. Shu bois, tarbiyachi nafaqat bilim beruvchi, balki ta'lim jarayonini tashkil etuvchi, yo'naltiruvchi va motivator sifatida faoliyat yuritishi lozim.

Maqola mavzusi doirasida tarbiyachining innovatsion faoliyati bolalar uchun qulay kommunikativ muhit yaratishga qaratilgan bo'lishi bilan ahamiyatlidir. Tarbiyachi mashg'ulotlarni interfaol metodlar, o'yin texnologiyalari va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosida tashkil etib, har bir bolaning muloqot jarayonida faol ishtirok etishini ta'minlaydi. Bu jarayonda bolalarning individual xususiyatlari, nutqiy rivojlanish darajasi va qiziqishlari inobatga olinadi.

Tarbiyachining innovatsion faoliyati pedagogik jarayonda yangicha yondashuvlarni izlab topish va ularni amaliyotga tatbiq etishni o'z ichiga oladi. Masalan, muammoli vaziyatlar yaratish, rolli o'yinlar orqali real hayotiy muloqot modellarini shakllantirish, interaktiv mashg'ulotlarni tashkil etish orqali bolalarda mustaqil fikrlash va muloqotga kirishish ko'nikmalari rivojlantiriladi. Bunday faoliyat kommunikativ kompetensiyaning barcha tarkibiy komponentlarini – nutqiy, ijtimoiy va emotsional jihatlarni qamrab oladi.

Shuningdek, tarbiyachining innovatsion faoliyati doimiy kasbiy rivojlanishni ham talab etadi. Zamonaviy ta'lim texnologiyalarini o'zlashtirish, pedagogik tajribalarni tahlil

qilish va ilgʻor metodlarni joriy etish orqali tarbiyachi oʻz faoliyatini takomillashtirib boradi. Bu esa taʼlim-tarbiya jarayonining sifatini oshirishga, bolalarning kommunikativ faolligini kuchaytirishga xizmat qiladi.

Tarbiyachi tomonidan yaratilgan ijobiy psixologik muhit bolalarda oʻziga ishonch, erkin fikrlash va muloqotga boʻlgan ehtiyojni kuchaytiradi. Tarbiyachining bolalar bilan hamkorlikka asoslangan munosabati ularni savol berishga, fikr almashishga va oʻz nuqtai nazarini himoya qilishga undaydi. Natijada bolalarda muloqot madaniyati va ijtimoiy moslashuv koʻnikmalari shakllanadi.

Xulosa

Katta guruh tarbiyalanuvchilarida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish maktabgacha taʼlim jarayonining ustuvor vazifalaridan biridir. Tadqiqot natijalari shuni koʻrsatadiki, innovatsion yondashuvlar, interfaol metodlar, oʻyin texnologiyalari va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan maqsadli va tizimli foydalanish bolalarda nutqiy faollikni oshirish, ijtimoiy moslashuvni mustahkamlash hamda oʻzaro muloqot madaniyatini shakllantirishda samarali vosita boʻlib xizmat qiladi.

Interfaol metodlar bolalarni faollikka undab, mustaqil fikrlashga, savol berish va muammoni hal qilish koʻnikmalarini rivojlantiradi. Oʻyin texnologiyalari esa nutqiy rivojlanish jarayonini ragʻbatlantiradi va bolalarda kommunikativ strategiyalarni shakllantiradi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari taʼlim jarayonini koʻrgazmali, qiziqarli va interaktiv qiladi, bolalarni muloqotga faol jalb qiladi va ularning diqqatini oshiradi.

Tarbiyachining innovatsion faoliyati esa pedagogik jarayonning samaradorligini belgilovchi hal qiluvchi omil sifatida ajralib turadi. Tarbiyachi bolalar uchun qulay kommunikativ muhit yaratib, ularni erkin fikr bildirishga, muloqot jarayonida faol boʻlishga va tengdoshlari bilan samarali hamkorlik qilishga yoʻnaltiradi. Shunday qilib, innovatsion yondashuvlar asosida tashkil etilgan taʼlim jarayoni bolalarning kommunikativ kompetensiyasini integrativ tarzda shakllantirishga yordam beradi, ularning ijtimoiy, nutqiy va emotsional rivojlanishiga ijobiy taʼsir koʻrsatadi.

Kelgusida pedagogik amaliyotda ushbu yondashuvlardan tizimli foydalanish bolalarning muloqot madaniyati, nutqiy faolligi va jamoaviy hamkorlik ko‘nikmalarini yanada rivojlantirishga zamin yaratadi. Shu bilan birga, innovatsion metodlar va texnologiyalarni joriy etish tarbiyachilarning kasbiy kompetensiyasini oshirishga ham xizmat qiladi, bu esa maktabgacha ta’lim sifatini yangi darajaga olib chiqadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim konsepsiyasi. – Toshkent, 2019.
2. Karimova M. **Pedagogik texnologiyalar**. – Toshkent: “Pedagogika”, 2022.
3. Rustamov A. **Maktabgacha ta’limda innovatsion yondashuvlar**. – Toshkent, 2021.
4. Sattarova D. **Interfaol metodlar va kommunikativ kompetensiya rivoji**. – Toshkent, 2020.
5. Sultonov R. **Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari pedagogikada**. – Toshkent, 2021.
6. Vygotskiy L.S. **Pedagogicheskaya psikhologiya**. – Moskva, 2008.
7. Piaget J. **Psychologie de l’enfant**. – Paris, 2012.
8. Internet manbalar:
9. <https://www.unicef.org/uzbekistan/maktabgacha-talim>
10. <https://www.researchgate.net/publication/Komunikativ-kompetensiya-makro>.